

JOSEP CARNER I EL CALC EN LA PASSIVA PERIFRÀSTICA A LES AVENTURES DE TOM SAWYER

Alexis LLOBET

1. INTRODUCCIÓ

Aquesta literalitat és una de les característiques més rellevants del mètode que segueix Carner com a traductor, el qual —com ja hem fet notar a propòsit del Tom Sawyer— parteix sovint d'un calc que després disfressa amb els clixés noucentistes per donar al conjunt una aparença genuïna. (Pericay / Toutain 1996: 271)

[Carner] tot sovint cedeix a la pressió de les formes lèxiques i gramaticals de l'original, incorrent així en solucions massa literals i en calcs que els típics clixés noucentistes s'esforcen a ocultar o disfressar. (Marco 2000: 35)

Crida prou l'atenció que, si bé la crítica dels últims seixanta anys ha rebut de manera força polaritzada l'estil de la prosa de les traduccions de Josep Carner, tant els qui l'han blasmat, com ara Xavier Pericay i Ferran Toutain, com els qui s'han circumscrit a descriure'n la finalitat, com Josep Marco, han estat d'acord que hi feia servir el calc, que podem definir com «una expressió del text meta que conserva l'estructura o el significat d'una expressió del text original» (Ainaud *et al.* 2003: 20).¹

Pericay i Toutain (1996: 269), basant-se en un exemple, que no converteixen en categoria, de la traducció carneriana de *The adventures of Tom Sawyer*, «Her spectacles were propped up on her gray head for safety» / «Les seves ulleres havien estat encimbellades damunt la seva testa gris, com a precaució de seguretat», apunten que hi conserva «els possessius i la construcció passiva de la frase original, que són trets ben propis de la llengua anglesa». En català, tant els possessius, que a partir d'ara deixem de banda, com la passiva perifràstica són construccions possibles i normatives. Ara bé, hi ha estructures que, per més que siguin correctes en la llengua de partida i en la d'arribada, en la primera hi apareixen més recurrentment; quan al text traduït la quantitat d'ocurrències d'aquestes construccions s'acosta a la de la llengua original, en diem calc de freqüència (Ainaud *et al.* 2003: 23).

1. En alguns casos en què fonamentalment les valoren positivament, també s'observa que se subjectaven gairebé de manera literal als moviments de la frase, com ara a Ortín (2002: 129).

Com que, teòricament, la passiva anglesa es dona molt més sovint que no pas la passiva perifràstica en català (Marco 2002: 138; Wheeler *et al.* 1999: 505; Ainaud *et al.* 2003: 23), el nostre estudi mirarà de discernir si Carner en calcava la freqüència. Per escatir-ho, anotarem el percentatge d'ocurrències de la primera traslladades amb la segona acarant, precisament, *The adventures of Tom Sawyer* (1876), de Mark Twain,² amb *Les aventures de Tom Sawyer* carnerianes (1918).

Els resultats els compararem amb els d'altres treballs que estudien com es tradueix la passiva anglesa: el de Romina Casals (2014: 22), que d'un corpus de noranta-un exemples d'originals i de traductors variats, observa que amb la perifràstica s'hi resolen tretze, el 14,28 %; el de Karen Duncan (1996: 678), que examina la traducció de Dámaso Alonso al castellà (1926) de *Portrait of an artist as a young man*, de James Joyce, en què, de 410 passives angleses, se'n van convertir en perifràstiques 107, el 26,1 %, ³ i també els confrontarem amb els d'un text recent que igualment parteix de l'original de Twain, *Les aventures de Tom Sawyer* de Maria Antònia Oliver (1982), escriptora prou allunyada en el temps dels postulats estilístics de Carner. Per afirmar que Carner calcava la freqüència de la passiva anglesa,⁴ caldrà que el tant per cent de passives perifràstiques quedi molt per sobre del de l'estudi de Casals, força per damunt del d'Alonso, i, a més, que sigui bastant més alt que el d'Oliver.⁵

Com a objectius secundaris, l'article també donarà compte de les passives angleses que Carner gira d'altres maneres i les separarà per manera de traduir, comptarà el percentatge de passives perifràstiques coincidents entre Carner i Oliver i estudiarà si en les passives perifràstiques i en les pronominals Carner hi fa servir l'estructura SV o VS.

El punt 2 detalla, sobretot, la funció que Carner assignava al model de llengua de les traduccions i les valoracions de la crítica; el punt 3 explica les semblances i les diferències entre la passiva anglesa i la passiva perifràstica, les restriccions més importants de la segona i alternatives a usar-la; al 4 s'hi mostren i analitzen les dades de l'estudi, amb exemples de cada cas, i el 5 es dedica a les conclusions.

2. Pseudònim de Samuel L. Clemens.

3. La passiva perifràstica castellana té una estructura igual que la catalana i restriccions similars.

4. Per calcar la freqüència, no volem dir que tradueixi totes les passives angleses per passives perifràstiques, sinó que la quantitat de perifràstiques superi la que podríem esperar en un text català. Cal afegir-hi, a més, que amb la passiva perifràstica no es poden solucionar totes les passives angleses.

5. A més, així com el *Tom Sawyer* carnerià va aparèixer al número 6 de la «Biblioteca Literària» de l'Editorial Catalana (Llanas / Pinyol 2011: 78), el d'Oliver forma part d'una col·lecció juvenil, «Els Grumets de La Galera», cosa que hauria d'afavorir que, pel registre, de passives perifràstiques encara n'hi apareguessin menys.

2. JOSEP CARNER I LA TRADUCCIÓ

2.1. IDEOLOGIA I TRADUCCIÓ

Josep Carner (1884-1970), un dels escriptors catalans més importants del segle passat, es va dedicar a la poesia, al teatre i als articles periodístics i va traduir de valent. A la primeria del segle xx, com a integrant del noucentisme, va participar en l'intent de superar els dèficits de la llengua catalana relacionats amb la subordinació al castellà o amb l'endarreriment secular respecte de cultures de tradició més continuada incrustant en la llengua i la cultura pròpies clàssics d'altres literatures traduïts. Com assenyala Josep Murgades (1994: 93), es va establir un «programa d'enriquiment i legitimació político-cultural per mitjà d'una activitat traductora conscientment planificada». Carner mateix demanava que, sobretot els pobles amb quadres de cultura incomplets, «disposessin d'un sistema raonablement complet i tècnicament segur de traduccions d'obres essencials de parles alienes» (Carner 1944: 5).

Carner hi va contribuir, d'una banda, traduint ell mateix; i, de l'altra, dirigint literàriament del 1918 al 1921 l'Editorial Catalana, que depenia del diari *La Veu de Catalunya*, i, per tant, de la Lliga Regionalista (Llanas / Pinyol 2011: 72). L'Editorial Catalana, destinada a la burgesia barcelonina, va dedicar la col·lecció «Biblioteca Literària» a cobrir els buits esmentats i a «fornir als creadors del moment un model de prosa i encara un model de novel·la» (Cabrè / Ortín 1984: 117). Segons que sembla, els títols els triava Carner mateix (Manent 1969: 183), amb l'ànim de fer-hi prevaler la qualitat, honrar la novel·la catalana amb obres estrangeres, transmetre pedagogia moral i formar la conducta civil (Cabrè / Ortín 1984: 119); segurament, hi havia «una càrrega ideològica darrere els propòsits educadors de la societat que Carner atribuïa a la literatura» (Marco 2000: 34). Com a afegit, traduir també posava al dia les possibilitats de la llengua i n'apujava el nivell intel·lectual dels continguts (Busquets 1984a: 20-21), i Carner se'n valia per formar-se com a escriptor, per arrodonir la mesada (Ortín 2017: 13), per entrenar-se en català (Ortín 1996: 61-62) i per emmirallar-se en literatures més consolidades i transferir-ne els models de llengua a l'obra pròpia (Ortín 2017: 132-133).

D'altra banda, no podem separar les traduccions carnerianes de l'obra de reconstruir la llengua nacional; els escriptors com Carner, que era ben conscient que per créixer necessitava una llengua fixada, se'n servien per validar amb l'ús la tasca de Pompeu Fabra (Ortín 1996: 50-54).

2.2. RECEPCIÓ DE LA LLENGUA DEL CARNER TRADUCTOR

2.2.1. *Recepció valorativa*

Quasi sense excepcions, les crítiques coetànies a les traduccions carnerianes n'elogien la contribució lingüística. N'esmentarem dos exemples representatius de la segona etapa

traductora de Carner (1918-1921),⁶ l'època de la traducció que analitzem, prou coincident amb la reforma fabriana. El 1918 Alexandre Plana sostenia que *Una cançó nadalenca* feia guanyar al català agilitat i fermesa (Plana 1918: 74), i el 1921 Carles Riba, amb el pseudònim Jordi March, escrivint sobre la traducció de les *Fables* de La Fontaine, hi arribava a afirmar que «l'època actual del català serà designada amb el nom de Josep Carner, perquè el seu estil passa tota la història del català, no feta, sinó fent-se en curs de creació» (March 1921: 9).⁷ L'única petita nota discordant⁸ la trobem en Josep Farran i Mayoral, que, enmig de grans elogis, gosava sostenir que *Una cançó nadalenca* potser respectava massa «certes formes i moviments d'estil anglesos» (Farran i Mayoral 1918: 128).

Pel que fa a les crítiques de la postguerra franquista, el 1959 Cèsar-August Jordana assegurava que llegint les traduccions carnerianes aprofundia en el coneixement del català i que eren un espai de troballes i de solucions; a més, va ser el primer a asseverar que, en els trasllats, la veu de Carner s'hi podia distingir clarament (Jordana 1959: 195-197).

El 1964 va aparèixer la traducció *David Copperfield*, que Carner havia acabat feia més de trenta anys.⁹ Joan Triadú, conscient que en tres dècades el model de llengua havia canviat, la va lloar magnament, però prevenia els qui desconeixien els altres Dickens seus que podrien «quedar esbalaïts davant el català indescriptible d'aquests tres volums del millor Dickens i del millor Carner» i els podria fer l'efecte que era una traducció «indeguda» (Triadú 1964: 46). És a dir, que, tot i que la vindicava, admetia implícitament que el model de llengua ja no era vigent.

Aquell mateix any, Joan Fuster considerava que, si bé les traduccions carnerianes eren monuments lingüístics que havien produït «prodigis idiomàtics d'una esplèndida delicadesa o d'una fastuositat sense precedents», el traductor s'exposava a circumscriure's a la tècnica i a «derivar cap a refinaments expressius d'estructura cada cop més complexa», amb una tendència creixent als «recursos insòlits, a la metamorfosi brillant dels residus polars, a les invencions enlluernadores»; *David Copperfield* n'era el punt àlgid: «la manipulació "estètica" del català aconsegueix una riquesa de registres inesgotable. En poques ocasions haurà estat sotmesa una llengua a un tracte "literari" de rendiments tan fabulosos» (Fuster 1964: 11). Fuster, a més, comparant *Les bonhomies* i *David Copperfield*, va diferenciar la llengua de la prosa de creació i la de les traduccions amb la remarca que pràcticament només es permetia l'escapada als «excessos» en la segona, i va pronosticar que els lectors futurs s'acostarien als trasllats per llegir l'idioma de Carner (Fuster 1964: 11-13).

6. La segona etapa traductora carneriana inclou els trasllats que van aparèixer mentre estava de director literari de l'Editorial Catalana, del 1918 al 1921, o, si més no, els que va començar a girar en aquell període (Ortín 2002: 126-127).

7. També signant com a Jordi March, justament a la ressenya de *Les aventures de Tom Sawyer*, Riba qualificava el llibre de «magnament traduït»; però, en canvi, de la llengua no en parlava (March 1918: 9).

8. A *Mirador*, Just Cabot havia desaprovat la versió d'*Els caràcters*, de La Bruyère. Cal dir, però, que és una traducció que es va publicar incompleta, sense revisar i al cap de molts d'anys d'haver-la lliurada Carner, el qual va respondre a Cabot per explicar-li-ho i reconèixer-li que les crítiques eren encertades (Cabot 1932a: 6; 1932b: 6).

9. Les crítiques del *David Copperfield* són coetànies a la publicació, no pas a la traducció.

El 1969 Albert Manent definia la llengua carneriana de les versions del 1918 al 1921 així:

El català modern s'eixampla i s'afina encara més amb aquesta altra aportació del geni lingüístic i literari del poeta. El seu enginy creador i el seu do per reabsorbir ben naturalment dins la llengua d'ús comú arcaïsmes, dialectalismes i neologismes (emprats com si ja fossin català de sempre) fan de les seves versions un prodigi, de vegades «gòtic», on la mateixa fluència i els esculls de la traducció el forcen a «inventar» girs, modismes, fórmules sintàctiques que encaixen perfectament dins el geni de la llengua. (Manent 1969: 185-186)

Dels anys vuitanta, en destacarem la ressenya sobre *Alícia en terra de meravelles* (1927) a càrrec de Joaquim Mallafrè (1984: 59-60), que en valorava ben positivament la precisió i la vivacitat lèxica, l'expressivitat i la concisió de diminutius i d'augmentatius, les exclamacions tradicionals o l'abundor i riquesa en les expressions idiomàtiques. En canvi, admetia que algunes de les solucions eren poc naturals i que generalment en les traduccions carnerianes hi trobava a faltar la varietat de registres dels originals per la por que en tenia el català literari del començament de segle (Mallafrè 1984: 59-60).

El 1996, amb *El malentès del Noucentisme*, Pericay i Toutain van censurar els «tics» del model de prosa noucentista que encara consideraven vius en l'àmbit de la traducció. Com hem vist al punt 2.2.1, els semblava que Carner seguia tan sovint les formes originals que acabava tendint a la literalitat i al calc, amagats amb clixés noucentistes (Pericay / Toutain 1996: 270-271).

Per acabar, destacarem l'opinió del traductor professional Joan Sellent, segons el qual Carner és «sens dubte un dels millors estilistes que ha donat la literatura catalana», d'un domini dels recursos lingüístics extraordinari, però amb un estil de traducció que barrejava «arcaïsmes, gallicismes, cultismes, formes dialectals i neologismes de collita pròpia», i que només reeixia per la gran habilitat a l'hora d'explotar «els recursos sintàctics, rítmics i locucionals del català» (Sellent 1998: 24-25).

2.2.2. *Recepció descriptiva*

Els objectius, els criteris i les normes de traducció de les etapes que van seguir el noucentisme es van anar allunyant de les vigents en l'època carneriana, per la qual cosa a partir dels anys setanta una part de la recepció ha tendit a analitzar les intencions originals. Loreto Busquets sostenia que per al primer Carner traduir era un camp d'experimentació que li permetia integrar a l'obra pròpia una part de la gran exuberància verbal i dels calcs sintàctics freqüents (Busquets 1977: 516-519), «un terreny apte per a proves estilístiques i lingüístiques de tota mena» i un «laboratori ric de possibilitats i de sorpreses» (Busquets 1984a: 24), del qual es valia per importar sistemes d'altres cultures (Busquets 1984b: 186). Més endavant, Marcel Ortín coincidia amb Fuster a l'hora d'assenyalar que el virtuosisme estilístic carnerià arribava al grau més alt en les traduccions (Ortín 1996: 23) i amb Busquets que les del període de l'Editorial Catalana eren «experiments estilístics molt vinculats amb la reforma lingüística» i n'exploraven les possibilitats i els límits (Ortín 2002: 124).

Els estudiosos posteriors ja van disposar del marc descriptiu de la teoria dels polisistemes, adscrita a l'Escola de la Manipulació. Postula que encara que en un sistema literari la traducció es pot situar en una posició central o en una de perifèrica, i tant en l'una com en l'altra hi pot tenir un paper innovador (primari) o conservador (secundari), tendeix a ser perifèrica i conservadora i a seguir patrons i normes vigents al centre del sistema; en són l'excepció les literatures subordinades o en situació de canvi, en què, per omplir les mancances de tradició, pot ocupar un espai central i innovador a l'hora d'introduir noves tècniques, propostes o models lingüístics (Even-Zohar 1990: 46-50). Aquesta situació es va esdevenir en la literatura catalana de la primeria del segle xx,¹⁰ en què, tot i que el valor literari de l'obra de creació pròpia era central i el de la traducció, perifèric,¹¹ la segona era central i innovadora a l'hora d'incorporar al centre noves formes d'expressió. A més, de manera oposada a la pràctica de les literatures més consolidades, en aquestes circumstàncies també es dediquen a traslladar els escriptors de més anomenada (Even-Zohar 1990: 46-47), com ara Carner o Riba en el cas català. D'altra banda, per a l'Escola de la Manipulació, la norma de traducció inicial implica triar entre seguir les convencions del pol origen (adequació) o les de la cultura d'arribada (acceptabilitat) (Toury 1999: 98); Carner es decantava clarament per l'acceptabilitat, però amb l'objectiu d'inserir en la literatura catalana un model de llengua nou.

Segons Toutain (1997: 70), per a Carner les traduccions tenien la finalitat de divulgar en el sistema literari català un estil que seguia les normes d'acceptabilitat del noucentisme. Com a activitat literària no central, hi posava a prova el nou model de llengua, consideració que prevalia sobre tota la resta; hi podien aparèixer gallicismes, anglicismes, castellanismes, arcaismes, neologismes o localismes sempre que el producte final fos «prou estrany per semblar pur» (Toutain 1997: 65-66).

Per a Marco (2000: 33), si bé els trasllats carnerians no tenien ni la importància ni la consideració literària intrínseca de la creació pròpia, eren primaris a l'hora d'experimentar amb formes expressives i models estilístics, i perseguïen promoure els usos lingüístics o els trets estilístics del model de llengua noucentista i divulgar-los i canonitzar-los. En la norma inicial, com hem dit, per més que s'orientessin al pol meta, no pretenien pas seguir-hi els estils vigents, sinó crear-n'hi un de nou, per la qual cosa es desmarcaven dels originals precisament a còpia de calcs (Marco 2000: 34-35). Respecte del cas que ens ocupa, a l'apartat 4 hi veurem si un d'aquests calcs consistia a acostar la freqüència de la passiva perifràstica a la de la passiva anglesa.

10. La majoria de les obres de creació publicades a l'Editorial Catalana, per exemple, eren traduccions (Llanas / Pinyol 2011: 77-80).

11. Ho palesa, per exemple, que Joan Fuster afirmés que Carner hi cometia més excessos que no pas en la creació pròpia (Fuster 1964: 11-12).

3. LA PASSIVA ANGLESA I LA PASSIVA PERIFRÀSTICA

Com a predicats, els verbs necessiten almenys un participant, anomenat argument. En la passiva hi intervenen normalment els arguments *agent*, que és una entitat animada que fa una acció; i *pacient*,¹² entitat que presenta una determinada propietat que una acció o procés crea o afecta (IEC 2016: 475-476).

Els termes (veu) activa i (veu) passiva estan en relació amb la funció del subjecte: en l'oració activa *L'empresari va enviar les mostres*,¹³ l'argument agent subjecte (l'empresari) executa l'acció i l'argument pacient (les mostres) fa de complement directe del verb transitiu, mentre que en l'oració passiva *Les mostres van ser enviades (per l'empresari)* l'argument pacient, que rep l'acció, hi és el subjecte sintàctic, i l'argument agent de l'oració activa s'omet o s'introdueix com a adjunt amb *per* (Bartra 2008: 2115). Morfològicament, en la passiva perifràstica el verb de l'activa hi apareix en participi, precedit d'una forma del verb *ser*, que funciona d'auxiliar de veu (Bartra 2008: 2119). Al seu torn, en la passiva anglesa amb *be* d'auxiliar,¹⁴ el verb de la frase activa hi apareix en *past participle*, precedit d'una forma del verb *to be* (Ward et al. 2017: 1428).

D'altra banda, la passiva perifràstica comporta canvis en l'estructura informacional. El català, com l'anglès, és una llengua de rema final: la informació coneguda o tema apareix al començament de la frase; la informació nova o rema, al final. Així, a *L'empresari va enviar les mostres*, d'entrada *l'empresari (va enviar)*, hi fa la funció de tema i *les mostres*, de rema.¹⁵ En la passiva, *Les mostres van ser enviades per l'empresari*, interpretaríem *les mostres (van ser enviades)* com a tema, i *per l'empresari*, com a rema. Tematitzar l'argument pacient es considera una de les funcions de la passiva perifràstica (Bartra 2008: 2115), però és potestativa: així com el subjecte agent es destematitza obligatòriament, el complement directe pacient es pot tematitzar (*Les mostres van ser enviades*, SV) o no (*Van ser enviades les mostres*, VS, en què *les mostres* és rema).

Pel que fa a altres funcions d'aquesta construcció, tradicionalment s'ha considerat una estratègia per impersonalitzar o suprimir el subjecte agent (Bartra 2008: 2115). També es pot fer servir quan la identitat de l'agent es desconeix, no és important o és òbvia pel context, per evitar subjectes actius llargs o per mantenir el subjecte en una coordinació.

Fem un excurs dedicat a l'agent, que amb freqüència s'omet, com s'esdevé, força majoritàriament, al text que analitzem. Quan s'explicita, quasi sempre és animat, com a *1a*; però n'hi ha algun d'inanimat, exemplificat a *1b*, i de vegades, en comptes d'agent hi trobem una causa, que és una entitat que provoca una acció o procés, com es pot veure a *1c*.

12. Se'n diu indistintament *pacient* o *tema*; ens hem decantat pel primer terme perquè el segon l'hem reservat per a l'estructura informacional.

13. Aquest exemple és nostre.

14. Per bé que també hi ha una passiva amb *get* d'auxiliar, només ens hem ocupat de la que hi usa *be*. D'ara endavant ens hi referirem com a «passiva anglesa» i prou.

15. En una explicació més completa de *L'empresari va enviar les mostres*, però sense entrar en la distinció tema marcat / rerefons, *l'empresari va enviar* seria el tema i *les mostres*, el rema, de la resposta a *Què va enviar, l'empresari?* En canvi, *l'empresari* seria el tema i *va enviar les mostres* el rema si respon a *Què va fer, l'empresari?*, i *l'empresari va enviar les mostres* seria tot rema si respon a *Què va passar?*

(1)

a. «No. 2 had long been occupied by a young lawyer, and was still so occupied», p. 132.¹⁶
«el Número 2 havia estat ocupat de qui-sap-lo temps per un jove advocat, i ho estava encara», p. 241.

b. «it was in the midst of a cavern whose walls were supported by many fantastic pillars», p. 148.
«Es trobava en mig d'una caverna, els murs de la qual eren sostinguts per un bell nombre de columnes fantàstiques», p. 272.

c. «A good part of the whispering had been occasioned by an event which was more or less rare», p. 30.
«Una bella part dels murmuris havia estat ocasionada per un esdeveniment més o menys inavesat», p. 40.

Pel que hem vist, tant la passiva anglesa com la perifràstica catalana es comporten sintàcticament de manera similar. No es pot dir, però, que tinguin una freqüència d'aparició semblant. Ara, sense intenció de ser exhaustius, provarem d'incidir en alguna de les raons que expliquen aquesta diferència.

a) La passiva anglesa, molt característica de tipologies textuais com les instruccions o els escrits tècnics o científics (Brinton 2010: 334), normalment la podem trobar a partir d'una formalitat mitjana, a la qual pertany, per exemple, la veu del narrador a *The Adventures of Tom Sawyer*, que inclou totes les aparicions de la passiva menys una. Pel que fa al català modern, pensem que la passiva perifràstica queda per sobre de la formalitat mitjana, de manera que, abastant menys ventall de registres, és menys procliu a aparèixer.

b) El català disposa de la passiva pronominal, en què el pronom es bloca l'aparició del subjecte agent i fa concordar el verb¹⁷ amb el complement directe pacient (Bartra 2008: 2150), transformat en subjecte gramatical. Així, a *L'empresari va enviar les mostres* hi correspon *Es van enviar les mostres*. Aquesta construcció és apta per a tots els registres de la llengua, i un gramàtic del prestigi de Joan Coromines (1971: 77-82) la considera molt superior a la perifràstica. La passiva pronominal té les limitacions, sobretot, que no es pot combinar amb un pronom de tercera persona de referent inanimat, com a **El sobre s'ha perdut i se'l busca per tota la casa*;¹⁸ que no pot recuperar l'agent,¹⁹ i que pot ser ambigua quan podem interpretar el pronom es de més d'una manera (IEC 2016: 896-897).²⁰

16. Els exemples són del corpus i segueixen l'ordre Twain-Carner, amb el número de pàgina de les edicions que hem fet servir. Hi hem subratllat la forma de la passiva anglesa a què ens referim cada cop.

17. En tots els dialectes tret del nord-occidental (IEC 2016: 896).

18. L'exemple és nostre.

19. Modernament, hi ha qui introdueix l'agent de les passives pronominals amb *per part de*. Tot i que la normativa ho avala (IEC 2016: 897), no és una construcció gaire natural i Joan Solà la considera un calc del castellà (Bartra 2008: 2155).

20. A «Els pilots s'insultaven» / «S'insultaven els pilots», es pot indicar-hi reciprocitat o ser un subjecte indefinit; l'ordre SV afavoreix la primera interpretació; el VS, la segona.

c) En català, com que l'ordre de mots és prou flexible per tematitzar qualsevol element i deixar a tocar del verb un pronom feble com a marca, si escau, la dislocació a l'esquerra és una estructura productiva en tots els registres. Així, a *L'empresari va enviar les mostres* hi correspondria *Les mostres l'empresari les va enviar* o *Les mostres les va enviar l'empresari*,²¹ segons si volem que el subjecte sigui més o menys remàtic.²² Té com a restricció més significativa que no és compatible amb sintagmes nominals no específics (IEC 2016: 1233), com ara **Un home el van trobar dormint al carrer*.²³ Tot i que l'anglès també disposa d'aquesta estructura (Ward et al. 2017: 1408-1411), hi és marginal.

d) En anglès, el pronom no pot ser de represa, la qual cosa obliga a tematitzar el subjecte pacient amb la passiva; en canvi, en català, els pronoms febles permeten mantenir la veu activa. En podem veure exemples amb verbs que demanen tant complement directe com indirecte (ditransitius), (*He was given a new book* / %*Un llibre nou va ser donat a ell* / *Li van donar un llibre nou*),²⁴ amb la particularitat que en aquests casos l'anglès tria l'indirecte com a subjecte de la passiva; amb verbs ditransitius de subjecte oracional, (*I was told to quit the game* / **Vaig ser dit de deixar el partit* / *Em van dir de deixar el partit*), o en una seqüència com *They left a package in the hall. It was picked by my brother* / *Van deixar el paquet al vestíbul. %Va ser agafat pel meu germà* / *Van deixar el paquet al vestíbul. El va agafar el meu germà*, en què, tot i que la passiva perifràstica hi és possible, apuja el registre força.

D'altra banda, la passiva perifràstica es circumscriu fonamentalment a verbs transitius agentius (els de subjecte agent i complement directe pacient) (IEC 2016: 887) i l'afavoreixen els predicats duratius i els que expressen la culminació de l'acció (Bartra 2008: 2140). En teoria, no l'admeten predicats sense punt de culminació (Bartra 2008: 2138), com ara els estatius (IEC 2016: 887). Amb verbs no duratius o de creació (*fer*, *dissenyar*, *escriure*), no es pot construir en present o imperfet, i, fora del llenguatge periodístic, no admet com a subjecte pacient un SN escarrit (IEC 2016: 888). Per totes aquestes restriccions lèxiques i sintàctiques, «s'usa gairebé exclusivament en registres formals, i més específicament en els llenguatges acadèmic, tècnic o, amb més limitacions, periodístic» (IEC 2016: 886).

Les alternatives principals a la passiva perifràstica aptes per a tota mena de registres són la passiva pronominal i la dislocació a l'esquerra, les quals ja hem vist, i el subjecte el·líptic de tercera persona. Altres possibilitats són els participis sense auxiliar o els pronoms indefinits existencials, com ara *un* o *hom*. Reprendrem aquestes opcions a l'anàlisi de dades, a l'apartat 5.

21. A *L'empresari les mostres les va enviar* hi tematitzem alhora el subjecte i el complement directe.

22. A més de dislocar a l'esquerra, el català, a diferència de l'anglès, pot col·locar el subjecte al final de la frase, com a *Va enviar les mostres l'empresari*, d'ordre VOS.

23. L'exemple és nostre.

24. Els exemples d'aquest paràgraf són nostres. Com podem veure, els resultats de la passiva amb verbs ditransitius són agramaticals. El símbol % indica força agramatical, %, molt agramatical, i *, completament agramatical.

4. DADES I ANÀLISI

Hem buidat en un corpus totes les passives de *The adventures of Tom Sawyer* que responen a l'estructura passiva amb *be* d'auxiliar i *past participle*²⁵ i n'hem buscat la traducció carneriana. Al corpus, les estructures angleses amb participi i prou només les hi hem incloses si formaven part d'una coordinació de passives i a partir de la segona l'auxiliar s'elidia, com el cas de sota, en què tant en anglès com en català n'hem comptades dues. L'estructura de les entrades sempre és Twain-Carner, amb les pàgines de les edicions respectives, i en Twain hi hem subratllat la passiva a què ens referim, com es pot veure a 2.

(2)

«The water was brought and thrown into Tom's face», p. 155.

«L'aigua fou servida i tirada a la cara de Tom», p. 286.

Pel que fa a considerar una estructura com a passiva perifràstica, n'hem donada per bona qualsevol de no copulativa que seguis la construcció *ser* + participi. En casos molt esporàdics, com els dos de sota, el resultat no és una passiva perifràstica real, com a 3a, d'una atributiva estativa,²⁶ en què un verb estatiu que expressa estat psicològic selecciona un experimentador (IEC 2016: 891), o a 3b, amb una passiva que presenta un complement de verbs²⁷ que indiquen relacions espacials.²⁸

(3)

a. «Huckleberry was cordially hated and dreaded by all the mothers of the town, because he was idle and lawless and vulgar and bad», p. 40.

«Huckleberry era cordialment odiat i temut de totes les mares del poble, perquè estava en vaga, i no coneixia llei, i era ordinari, i dolent», p. 59.

b. «Tom lifted up a glorious shout, and instantly that hand was followed by the body it belonged to—Injun Joe's!», p. 153.

«Tom féu un crit esclatant, i tot seguit la mà fou seguida pel cos al qual pertanyia: el de Joe l'Indi!», p. 281.

En acabar el buidatge, els resultats els hem separats per casos partint de la traducció carneriana i els hem quantificat a la taula 1.²⁹ Així, els apartats que pertanyen a la veu passiva els hem classificats en passives perifràstiques, passives pronominals i participi

25. Les oracions copulatives que responen a aquesta estructura les hem bandejades.

26. Al corpus n'hi ha quatre.

27. Al corpus n'hi ha dues.

28. El complement del verb que expressa relacions espacials i el de l'atributiva estativa es poden introduir tant amb *de* com amb *per*.

29. Per raons d'espai, el corpus no el reproduïm.

passiu;³⁰ i els que formen part de l'activa, en subjecte el·líptic de tercera persona, dislocació a l'esquerra, pronom indefinit existencial *hom* i subjecte definit.³¹ L'apartat «altres» és un calaix de sastre amb solucions que de vegades s'allunyen força de l'original. Hem consignat cada cas de manera numèrica i percentual (sempre amb un decimal i sense arrodonir). De cada apartat de les taules, en donem una explicació i almenys un exemple.

Pel que fa a la taula 2, hi consignem el total de passives perifràstiques de Carner i d'Oliver que tradueixen la passiva anglesa i hi anotem la quantitat de cops que coincideixen a traduir amb passiva perifràstica la mateixa passiva de l'original.

A la taula 3, hi hem computat les passives perifràstiques carnerianes que segueixen l'estructura original, SV, i les que, valent-se de la flexibilitat del català, destematitzen el subjecte pacient col·locant-lo en una posició postverbal, VS. També hem comptat si l'ordre era SV o VS en la passiva pronominal.

4.1. PASSIVA ANGLESA I PASSIVA PERIFRÀSTICA CATALANA

4.1.1. Dades

ANGLÈS	
Passives amb <i>be</i>	235
CATALÀ	
Passiva perifràstica	113 (48 %)
Passiva pronominal	13 (5,4 %)
Participi passiu	9 (3,7 %)
Subjecte el·líptic de tercera persona	6 (2,5 %)
Dislocació a l'esquerra	3 (1,2 %)
Pronom indefinit existencial <i>hom</i>	50 (21 %)
Subjecte definit	18 (7,6 %)
Altres solucions	24 (10,2 %)

Taula 1. Traduccions carnerianes de la passiva anglesa

4.1.2. Anàlisi

Començarem pel nucli d'aquest estudi, que consisteix a establir si Carner calcava la freqüència de la passiva anglesa. Per afirmar-ho, el tant per cert de passives angleses tra-

30. Quan el participi no va precedit del verb *ser*.

31. Si el subjecte definit coexisteix amb una dislocació a l'esquerra, l'hem situat en l'apartat de la dislocació.

duïdes per passives perifràstiques havia de superar amb escreix el 14,28 % de l'estudi de Casals i el 26,1 % del d'Alonso (de la comparació amb el d'Oliver en parlarem al punt 4.2). El 48 % carnerià és més del triple del percentatge de l'estudi de Casals i quasi dobla el d'Alonso, així que considerem que Carner sí que calca la freqüència de la passiva perifràstica. Ens sembla especialment rellevant que s'hagi traduït amb la passiva perifràstica gairebé la meitat de les passives angleses d'un text de registre de formalitat mitjana, grau de formalitat que admet la passiva anglesa molt més que no pas la perifràstica en català, llengua en què pertany a un nivell de formalitat alta.

És clar que, de tots els mètodes amb què Carner tradueix la passiva anglesa, la passiva perifràstica, amb aquest 48 % d'ocurrències, n'és el principal. No hem sabut trobar regularitats a l'hora d'escatir si tendeix més a traduir amb la passiva perifràstica unes construccions determinades. Als exemples següents de passives perifràstiques, hi trobem, a 4a, un agent animat omès, circumstància comuna a la gran majoria d'entrades del corpus; a 4b, dos agents explícits, que *by* introdueix en anglès i *per* en català; a 4c, una ocurrència amb causa en comptes d'agent, i a 4d una atributiva estativa, que selecciona un experimentador que Carner tant introduïa amb *per* com amb *de*. A 4e, el verb no és duratiu i va en imperfet, circumstància que s'esdevé en una dotzena d'ocasions; el resultat el trobem francament agramatical i ens sembla una prova més que en aquests trasllats Carner hi experimentava per trobar els límits de la llengua literària.

(4)

a. «The prize was delivered to Tom with as much effusion as the superintendent could pump up under the circumstances», p. 32.

«El premi fou remès a Tom amb tanta d'efusió com el superintendent pogué bombar-se en aquelles circumstàncies», p. 43.

b. «Every detail of the damaging circumstances that occurred in the graveyard upon that morning which all present remembered so well was brought out by credible witnesses, but none of them were cross-examined by Potter's lawyer», p. 116.

«Cada detall de les perjudicadores circumstàncies esdevingudes al cementiri, en aquell matí que tots els presents recordaven tan bé, fou declarat per testimonis fefaents; però cap d'ells no fou contraexaminat pel curial de Potter», p. 212.

c. «The latter third of the speech was marred by the resumption of fights and other recreations among certain of the bad boys», p. 30.

«El darrer terç del discurs fou malmès pel renovellament de lluites i altres divertiments entre alguns nois de mala conducta», p. 40.

d. «Jeff Thatcher immediately went forward, to be familiar with the great man and be envied by the school», p. 31.

«Jeff Thatcher immediatament avançà a mostrar-se familiar amb el gran home i a ésser envejat per l'escola», p. 41.

e. «Here's a big Milum apple I've been saving for you, Tom, if you was ever found again», p. 97.

«Aquí hi ha una grossa poma de Milum que us havia reservat, Tom, per si mai més éreu trobat», p. 171.

Acabarem les passives perifràstiques amb dos exemples que trobem rellevants. A 5a, volem remarcar que Carner sovint perd el parallelisme estilístic i l'estructura informacional de les construccions angleses: un original amb tres passives es converteix en una frase activa, una d'activa amb *hom*³² i una de passiva perifràstica. A 5b, hi hem volgut fer constar un fragment que, tot i que no forma part del corpus, ens ha semblat especialment destacable: Carner va traslladar amb passiva perifràstica una oració anglesa activa.

(5)

a. «The petition had been largely signed; many tearful and eloquent meetings had been held, and a committee of sappy women been appointed to go in deep mourning and wail around the governor», p. 157.

«La petició havia reunit una colla de firmes: hom havia tingut moltes de reunions ploroses i eloqüents, i un comitè de dones totes sentimentals havia estat designat per anar, amb extraordinari dol i megadissa, a trobar el governador», p. 289.

b. «The switch hovered in the air—the peril was desperate», p. 11.

«El fuet fou brandat per l'aire. El perill era desesperat», p. 8.

A l'hora de traduir la passiva anglesa, la passiva pronominal amb prou feines arriba a una desena part d'ocurrències de la perifràstica (un 5 % del total). Hi pot tenir a veure que la *Gramàtica catalana* del 1918 promovia substituir la passiva pronominal per l'arcaisme *hom*,³³ el qual oferia «avantatges incontestables», sobretot per evitar ambigüitats (Fabra 1918: 72-73).³⁴ És a dir, que el Fabra de l'època d'aquest trasllat desaconsellava la passiva pronominal, potser també perquè era de registre més baix i menys allunyada del castellà, i els autors hi devien tenir reserves. En veiem un exemple a 6.

(6)

«It was talked about, gloated over, glorified, until the reason of many of the citizens tottered under the strain of the unhealthy excitement», p. 165.

«Se'n parlotejà, de la cosa, i se la va estufar i glorificar fins que el seny de molts dels habitants vacillà sota la tensió del malaltís exaltament», p. 305.

Respecte dels participis passius sense auxiliar, que apareixen en un 3 % de les solucions, ens sembla una manera força elegant de mantenir l'estructura passiva sense la feixugor de l'auxiliar, com exemplifica 7.

32. Capgira l'estructura informacional.

33. A partir de la revisió del 1933, la *Gramàtica catalana* ja col·locava *hom* i la passiva pronominal en peu d'igualtat (Fabra 1933: 67-68).

34. Aquesta idea no es va acabar amb el primer Fabra. El 1961 el corrector Eduard Artells promovia *hom* en detriment de la passiva pronominal (Artells 1971: 23) de manera no gaire elegant: implícitament feia passar la versió de la *Gramàtica catalana* del 1918 per la definitiva. Pocs anys després Joan Coromines es lamentava que en aquella època a les actes de la Secció Filològica la passiva pronominal va passar a perifràstica (Coromines 1971: 77) i Joan Solà afirmava que la perifràstica tenia la reticència de certs sectors (Solà 1977: 15).

(7)

«Tom knew that when his name was pronounced in full, it meant trouble», p. 43.

«Tom sabia que el seu nom, pronunciat tot sencer, era averany de mal temps», p. 65.

Començarem la veu activa pel subjecte el·líptic de tercera persona, que en català és una solució ben productiva; l'exemplifiquem a 8, l'únic cop en què a l'original la passiva es fa servir en un diàleg. Segurament, el percentatge tan baix d'aquest recurs al corpus (2,5 %) es deu que Carner es va estimar més la construcció amb *hom*.

(8)

«You ought to be ashamed of yourself, Tom Sawyer; you know you're going to tell on me, and oh, what shall I do, what shall I do! I'll be whipped, and I never was whipped in school», p. 104.

«Vergonya us en hauríeu de donar, Tom Sawyer! Ara ho anireu a espiar; i (ai, pobra de mi!... ai, pobra de mi!) seré fuetejada, i mai no m'havien fuetejat, a l'escola!», p. 185.

Continuem amb la dislocació a l'esquerra, que al corpus amb prou feines hi apareix (1 % del total), tot i que hauria servit per conservar l'estructura tema/remà original. Aquest bandejament deu tenir relació amb l'opinió de Fabra, que aspirava a fer del català una llengua ordenada que mantingués l'ordre canònic dels constituents. A la primera de les «converses filològiques» que hi va dedicar, el 1920, aquesta construcció la tenia per un pleonasme «que no s'hauria de tolerar sinó excepcionalment», i es dolia que el que en el fons considerava una incorrecció gramatical corregués el perill d'esdevenir una estructura freqüent en català modern (Fabra 2010: 331). Per més que aquesta «conversa» sigui dos anys posterior a *Les aventures de Tom Sawyer*, Fabra i Carner, membres de la Secció Filològica de l'IEC, es coneixien prou per pensar que n'havien parlat. A l'exemple 9, de verb ditransitiu, el subjecte pacient anglès i el dislocat català són el complement indirecte.³⁵

(9)

«The visitors were given the highest seat of honor, and as soon as Mr. Walters' speech was finished, he introduced them to the school», p. 30.

«Als visitants hom els donà el més alt seient d'honor, i, tan prest com fou acabat el discurs del senyor Walters, ell els presentà a l'escola», p. 41.

Al corpus, la segona solució amb més ocurrences és el pronom indefinit existencial *hom* com a subjecte, amb un 21 % del total. Considerat un tret que la generació de Carner va fer indiscutible (Pericay / Toutain 1996: 275), les nostres dades avalen aquesta afirmació, si més no pel que fa a ell.³⁶ L'exemple 10 ajunta dos *hom* en quatre paraules.

35. Havent comptat aquest exemple tant a la dislocació a l'esquerra com a *hom*, les traduccions sumen 236, en comptes de les 235 passives de l'original.

36. El pronom *hom* apareix al text 68 cops.

(10)

«It was said that one might wander days and nights together through its intricate tangle of rifts and chasms», p. 137.

«Hom deia que hom podia errar dies consecutius a través de la seva xarxa intrincada d'esquerdes i timbes», p. 252.

El subjecte definit abasta un 7,6 % dels casos. A *11a*, el complement agent anglès esdevé subjecte agent preverbal; a *11b*, l'agent no hi és explícit.

(11)

a. «Then Tom became Robin Hood again, and was allowed by the treacherous nun to bleed his strength away through his neglected wound», p. 54.

«Després Tom esdevingué Robin Hood de bell nou, i la monja traïdora consentí que perdés la força amb la sang que se li escolava de la ferida abandonada», p. 85.

b. «nothing was said for some time», p. 151.

«no digueren un mot per qui-sap-lo temps», p. 277.

Per acabar, hem encabint en un mateix apartat, com a calaix de sastre, casos que fan de mal agrupar. A *12a*, la traducció s'allunya força de l'original; *12b* usa una estructura copulativa amb *ser*, l'atribut de la qual és un adjectiu de regust carnerià característic, i *12c*, una copulativa amb *estar*.

(12)

a. «All the news that could be gained was that remotenesses of the cavern were being ransacked that had never been visited before», p. 146.

«Totes les noves no feien sinó dir que havien estat escorcollades llunyanies de la caverna mai visitades abans», p. 268.

b. «Rewards had been offered, the country had been scoured, but no Injun Joe was found», p. 119.

«Hom havia ofert recompenses, hom havia explorat la contrada; però Joe l'Indi era introba-ble», p. 216.

c. «The tavern-keeper's young son said it was kept locked all the time», p. 132.

«el fill del taverner digué que el Número 2 estava tancat a totes hores», p. 241.

4.2. PASSIVES PERIFRÀSTIQUES DE CARNER I D'OLIVER

4.2.1. Dades

Passives angleses	235
Passives perifràstiques	
Carner	113 (48 %)
Oliver	59 (25,1 %)
Coincidències entre Carner i Oliver	44

Taula 2. Passives perifràstiques de Carner i Oliver i coincidències

4.2.2. Anàlisi

Maria Antònia Oliver (1946-2022)³⁷ va ser una escriptora mallorquina que es va dedicar a la novel·la, a la narrativa, a traduir, als guions de ràdio i televisió i al periodisme (Julià 2016: 42). Va publicar el seu *Tom Sawyer* (1982)³⁸ seixanta-quatre anys després del de Carner, amb un model de llengua que, a causa de l'època, diferia força del del començament del segle.

A la taula 1, hi hem vist que Carner va traduir el 48 % de les passives angleses amb passives perifràstiques. Més de seixanta anys després, Oliver, partint del mateix text, va resoldre-n'hi un 25,1 %, és a dir, una mica més de la meitat. Tot i la diferència, el percentatge de passives perifràstiques d'Oliver ens sembla ben alt, i encara més en una traducció destinada a una col·lecció de literatura juvenil. Ara bé, tot i que el percentatge d'Oliver ens sembla més alt del que es podria esperar, que fins i tot així el tant per cent carnerià sigui quasi el doble confirma que Carner va calcar la freqüència de l'anglès. D'altra banda, volem esmentar que de les cinquanta-nou passives perifràstiques d'Oliver, n'hi ha quaranta-quatre, el 74,5 %, en què tradueix la mateixa passiva anglesa que Carner.

37. Tornem a recordar que la traducció de Maria Antònia Oliver l'hem feta servir instrumentalment per comparar la quantitat de passives perifràstiques carnerianes que tradueixen la passiva anglesa amb la d'un altre trasllat del mateix original. Els detalls que consignarem de l'escriptora proven d' aclarir mínimament si feia servir un model de llengua més o menys arcaïtzant, cosa que hauria de tenir correspondència en la xifra de passives perifràstiques: com menys arcaïtzant, més baixa.

38. En aquest article no entrarem en la funció de les retraduccions en els sistemes literaris.

4.3. ESTRUCTURA INFORMACIONAL DE LES PASSIVES PERIFRÀSTICA I PRONOMINAL CARNERIANES

4.3.1. *Dades*

Passiva anglesa (SV)	
Passiva perifràstica	113
SV	105 (92,9 %)
VS	8 (7 %)
Passiva pronominal	13
SV	8 (61,5 %)
VS	5 (38,4 %)

Taula 3. Estructura tema/rema de les passives perifràstica i pronominal carnerianes

4.3.2. *Anàlisi*

La passiva perifràstica comporta que, pel que fa a la informació canalitzada, l'agent es traslladi de la posició de tema a una de més remàtica, i, de retruc, en teoria tematitza el complement directe pacient, convertit en subjecte passiu, com es veu en tots els casos de l'original, que segueixen l'ordre SV. Ara bé, en català el subjecte passiu tant pot precedir el verb (SV), que és quan es tematitza, com seguir-lo (VS), i n'hem volgut comprovar l'ús carnerià. Si bé la gran majoria de passives perifràstiques, quasi el 93 %, són SV i, per tant, segueixen l'estructura informacional de l'original, en un 7 % l'ordre s'inverteix (VS). A 13a, l'estructura SV es conserva, mentre que a 13b i 13c es converteix en VS.

(13)

a. «After the hymn had been sung», p. 34.

«Després que l'himne fou cantat», p. 49.

b. «The visitors were given the highest seat of honor, and as soon as Mr. Walters' speech was finished, he introduced them to the school», p. 30.

«Als visitants hom els donà el més alt seient d'honor, i, tan prest com fou acabat el discurs del senyor Walters, ell els presentà a l'escola», p. 41.

c. «Some boards were soon uncovered and removed», p. 161.

«Aviat foren descoberts i separats alguns taulons», p. 296.

Aquests canvis en l'estructura tema/rema també s'esdevenen en la passiva pronominal, en la qual la diferència quantitativa entre construccions, però, és molt més petita: de tretze passives pronominals, vuit són SV, i cinc, VS, potser perquè la funció de tematitzar el subjecte pacient hi sembla menys rellevant que en la perifràstica. En donem exemples de cada.

(14)

a. «Tin pans and horns were added to the din», p. 154.

«Cassoles de llauna i corns s'uniren a l'aldarull», p. 284.

b. «Then the dead were counted, prisoners exchanged, the terms of the next disagreement agreed upon, and the day for the necessary battle appointed», p. 22.

«En acabat, hom comptà els difunts, hi hagué canvi de presoners, es fixaren els termes de la pròxima ruptura i s'assenyalà el dia per a la necessària batalla», p. 27.

5. CONCLUSIONS

El nostre treball ha volgut comprovar si Carner es lliurava al calc de freqüència convertint les passives angleses en passives perifràstiques en un percentatge superior al que podríem esperar. Per determinar-ho, hem buidat les passives de *The Adventures of Tom Sawyer* (1876) i els trasllats que Carner en va fer a *Les aventures de Tom Sawyer* (1918), i n'hem acarat els resultats amb estudis semblants: el de Casals, que parteix d'un corpus d'autors i traductors variats; el de Duncan, que analitza la traducció castellana de *Portrait of an artist as a young man* de Dámaso Alonso (1926), i el de *Les aventures de Tom Sawyer* de Maria Antònia Oliver (1982), que hem elaborat nosaltres mateixos seguint l'original de Twain.

Primer de tot, hem explicat l'estructura de la passiva anglesa i de la passiva perifràstica catalana, en la qual el subjecte agent de la frase activa o bé s'omet o bé es converteix en un adjunt, el verb es construeix en una forma del verb *ser* més un participi i l'argument pacient es transforma en subjecte. La passiva impersonalitza o suprimeix l'agent i, ben sovint, tematitza el pacient.

En acabat, hem constatat diferències entre la passiva anglesa i la perifràstica que causen que la segona aparegui molt menys freqüentment, com ara que l'anglesa es fa servir a partir d'un registre de formalitat mitjana, mentre que la perifràstica en pertany a un de més alt; que el català disposa d'alternatives reeixides, com la passiva pronominal, la dislocació a l'esquerra o el subjecte el·líptic de tercera persona, o que en anglès els pronoms no poden ser de represa. Cal remarcar, també, les restriccions de la passiva perifràstica, com ara que no s'acostuma a construir en present ni imperfet en verbs que no impliquin durada.

Seguidament, hem caracteritzat el Carner traductor, que s'emmarca en l'esforç noucentista de superar els segles de menys esplendor literària traduint els clàssics de llengües de cultura ininterrompuda per aparellar-s'hi. Carner hi va participar com a director literari de l'Editorial Catalana i també, prolíficament, com a traductor. Els trasllats eren una activitat innovadora que constituïa un banc de proves perfecte per als experiments lingüístics i per implantar-hi un model de llengua nou: eren de valor literari secundari respecte de l'obra pròpia, de manera que hi podia arriscar molt més i acostar-se a les construccions originals per importar-ne formes expressives que li servien per descobrir els límits i les possibilitats de la llengua moderna que s'anava formant.

Les aventures de Tom Sawyer coincideix en l'any de publicació, 1918, amb la *Gramàtica catalana*, i segueix en un any el *Diccionari ortogràfic*, del 1917. Per tant, les traduccions carnerianes d'aquest període anaven molt lligades a la reforma fabriana i ajudaven a provar si les propostes de Fabra funcionaven; precisament, la crítica les va saludar perquè eixamplaven les possibilitats del català.³⁹

Per establir que Carner calcava la freqüència de la passiva anglesa, el percentatge de passives perifràstiques havia de ser tan alt que quedés ben per sobre del de l'estudi de Casals (14,28 %) i superés força el d'Alonso (26,1 %) i el d'Oliver, que ara sabem que és d'un 25,1 %, i que ja ens sembla prou alt per l'època i perquè la traducció es va publicar en una col·lecció juvenil. El 48 % carnerià quasi dobla els percentatges d'Alonso i d'Oliver, així que creiem que la passiva perifràstica sí que és un calc de freqüència del traductor. En un text de formalitat mitjana, en la qual la passiva perifràstica és molt més propensa a aparèixer en anglès que en català, en què pertany a la formalitat alta, trobem molt destacable que gairebé la meitat de les passives originals es converteixin en perifràstiques. D'altra banda, volem remarcar que les passives perifràstiques carnerianes segueixen en un 92,9 % l'ordre de l'original, SV.

Havent convingut que Carner feia servir les traduccions per assajar un model de llengua nou, el percentatge tan alt de passives perifràstiques implica que aquesta construcció en forma part. Per més que l'estil del Carner traductor barregés «arcaïsmes, gallicismes, cultismes, formes dialectals i neologismes de collita pròpia» (Sellent 1998: 24-25), la base era un registre llibresc, amb el qual la passiva perifràstica s'adeia perfectament.⁴⁰ D'altra banda, el fet que de vegades les passives perifràstiques del text saltin les restriccions que les constrenyen, amb resultats força agramaticals, ens fa constatar que Carner es servia de la traducció per a provatures d'estil més o menys reeixides.

Remarquem que el segon recurs amb més aparicions, el pronom indefinit existencial *hom*, s'hi fa servir en abundància, amb un 21 % d'ocurrències. Justament a la *Gramàtica catalana* del 1918, que coincideix en el temps amb aquesta traducció, Fabra hi recomanava substituir la passiva pronominal amb l'arcaisme *hom* adduint que tenia l'avantatge que evitava ambigüitats (Fabra 1918: 72-73),⁴¹ la qual cosa pot donar compte dels resultats al corpus de totes dues.

Continuem tocant la passiva pronominal, reduïda al 5,4 % d'ocurrències, xifra molt baixa pels molts casos de subjecte inanimat en què era perfectament viable, perquè presenta força menys restriccions que la perifràstica i perquè funciona en tots els registres. Com acabem de dir, les edicions primerenques de la *Gramàtica catalana* palesen que era una estructura que es volia defugir, potser també perquè era suspecta de calcar el

39. Per contra, el 1982, quan es va publicar el trasllat d'Oliver, el català ja havia arribat a un estadi de fixació i normativització molt superior, havia entrat en els mitjans de comunicació de masses, els objectius carnerians ja no eren vigents i el model de llengua havia canviat.

40. Aquest percentatge potser també s'explica, en part, perquè en l'època de l'Editorial Catalana Carner traduïa torrencialment (Pla 1972: 247-248), i la passiva perifràstica és l'equivalent d'esma de la passiva anglesa.

41. Com hem vist a la nota al peu número 33, a partir de l'edició del 1933 va eliminar aquesta preferència.

castellà. Així, es pot capir que Carner en fes tan poc ús. D'altra banda, pel que fa a la l'estructura informacional, en la passiva pronominal Carner segueix l'ordre SV de l'original en un 61,5 % de les ocurrences.

Acabarem el repàs de construccions que podien tenir un paper destacat a l'hora de traduir la passiva anglesa per la dislocació a l'esquerra, molt productiva en tots els registres, però quasi inèdita al corpus (1 % d'ocurrences). Fabra s'oposava a alterar l'ordre de mots (a més, assumia que la posició natural dels elements marc és al final) i afirmava que fer servir sistemàticament la dislocació a l'esquerra posava el català en inferioritat respecte d'altres llengües germanes (Fabra 2010: 795), la qualificava de pleonasme i recomanava estilísticament evitar-la tant com fos possible (Fabra 2010: 331). Amb tot això, no és estrany que Carner se'n guardés prou, de fer-la anar.

En aquest article hem confirmat que un tret del Carner traductor consistia a calcar la freqüència a l'hora de girar les passives angleses per passives perifràstiques. Afegint al 48 % de passives perifràstiques el 21 % del pronom indefinit existencial *hom*, entre totes dues solucions resolen quasi el 70 % de les passives originals. Podríem certificar, doncs, que el Carner traductor va crear un model de llengua que tendia a barrejar construccions catalanes que es volien promoure, com ara *hom*, amb recursos que aprofitava de la llengua de partida, cosa que el calc de freqüència de l'anglès en la passiva perifràstica palesa perfectament.

BIBLIOGRAFIA

- AINAUD, Jordi / ESPUNYA, Anna / PUJOL, Dídac (2003): *Manual de traducció anglès-català*. Vic: Eumo.
- ARTELLS, Eduard (1971): *Llenguatge i gramàtica*, vol II. Barcelona: Barcino.
- BARTRA, Anna (2008): «La passiva i les construccions que s'hi relacionen», dins *Gramàtica del català contemporani*, vol. II. Barcelona: Empúries.
- BRINTON, Laurel (2010): *The Structure of Modern English: A Linguistic Introduction*. Amsterdam: John Benjamins.
- BUSQUETS, Loreto (1977): *Aportació lèxica de Josep Carner a la llengua literària catalana*. Barcelona: Rafael Dalmau.
- BUSQUETS, Loreto (1984a): «Introducció», dins *Escrits inèdits i dispersos de Josep Carner*. vol. 2, *Prosa*. Barcelona: Barcino, p. 7-33.
- BUSQUETS, Loreto (1984b): «Carner, creador de llenguatge», dins *Josep Carner en els seus millors escrits*. Barcelona: Miquel Arimany, p. 179-189.
- CABOT, Just (1932a): «“Els caràcters”, de La Bruyère», *Mirador*, núm. 162, (10 març), p. 6.
- CABOT, Just (1932b): «Sobre una traducció», *Mirador*, núm. 165, (31 març), p. 6.
- CABRÉ, Lluís / ORTÍN, Marcel (1984): «Aproximació a Josep Carner, traductor (Els anys de l'Editorial Catalana: 1918-1921)», *Els Marges*, núm. 31, (maig), p. 114-125.
- CARNER, Josep (1944): «De l'art de traduir», *Lletres*, núm. 3, (juliol), p. 4-6.

- CASALS, Romina (2014): *The Translation of the English Passive Construction into Catalan*. Treball de Final de Grau. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- COROMINES, Joan (1971): *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona: Club Editor.
- DUNCAN, Karen (1996): «The passive Voice as translated by Dámaso Alonso in the *Portrait of an artist as a young man*», dins EDO, Miquel (ed.): *Actes del I Congrés sobre Traducció, Abril 1994*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la UAB, p. 671-678.
- EVEN-ZOHAR, Itamar (1990): «The Position of Translated Literature Within the Literary Polysystem», *Poetics Today*, núm. 11(1), p. 45-51.
- FABRA, Pompeu (1918): *Gramàtica catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- FABRA, Pompeu (1933): *Gramàtica catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- FABRA, Pompeu (2010): *Obres completes. Volum 7. Converses filològiques*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- FARRAN i MAYORAL, Josep (1918): «Una cançó nadalenca de Charles Dickens, traducció de J. Carner», *La Revista*, núm. 62, (16 abril), p. 127-128.
- FUSTER, Joan (1964): «Pròleg», dins CARNER, Josep: *Les bonhomies*. Barcelona: A. C., p. 7-15.
- JORDANA, Cèsar August (1959): «Josep Carner, traductor», dins *L'obra de Josep Carner. Volum d'homenatge*. Barcelona: Selecta, p. 194-197.
- JULIÀ, Lluïsa (2016): «Maria Antònia Oliver, Premi d'Honor de les Lletres Catalanes 2016», *Serra d'Or*, núm. 678, (juny), p. 42-43.
- IEC (2016): *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'estudis Catalans.
- LLANAS, Manuel / PINYOL, Ramon (2011): «El traspàs de l'Editorial Catalana a Antoni López-Llausàs (1924-1925): context i documents», *Els Marges*, núm. 95, p. 72-93.
- MALLAFRÈ, Joaquim (1984): «Una traducció de l'anglès. Carner en terra de meravelles», *Serra d'Or*, núm. 298-299, (juliol-agost), p. 58-60.
- MANENT, Albert (1969): *Josep Carner i el noucentisme. Vida, obra i llegenda*. Barcelona: Edicions 62.
- MARCH, Jordi (1918): «De l'humor en el Tom Sawyer», *La Veu de Catalunya*, any XXVII, núm. 6839, (26 juliol), p. 9.
- MARCH, Jordi (1921): «La Fontaine, traduït per J. Carner», *La Veu de Catalunya*, any XXI, núm. 7915, (11 d'agost), p. 9.
- MARCO, Josep (2000): «Funció de les traduccions i models estilístics: el cas de la traducció al català al segle XX», *Quaderns. Revista de Traducció*, núm. 5, p. 29-44.
- MARCO, Josep (2002): *El fil d'Ariadna. Anàlisi estilística i traducció literària*. Vic: Eumo.
- ORTÍN, Marcel (1996): *La prosa literària de Josep Carner*. Barcelona: Quaderns Crema.
- ORTÍN, Marcel (2002): «Els Dickens de Josep Carner i els seus crítics», *Quaderns. Revista de Traducció*, núm. 7, p. 121-151.
- ORTÍN, Marcel (2017): *Josep Carner i la traducció*. Lleida: Punctum & Trilcat.
- PERICAY, Xavier / TOUTAIN, Ferran (1996): *El malentès del noucentisme*. Barcelona: Proa.
- PLA, Josep (1972): «Josep Carner. Un retrat», dins *Homenots. Tercera sèrie*. Barcelona: Destino, p. 233-271.
- PLANA, Alexandre (1918): «Una cançó nadalenca, de Charles Dickens», *La Revista*, núm. 64, (16 maig), p. 174.

- SELLENT, Joan (1998): «La traducció literària en català al segle xx: alguns títols representatius», *Quaderns. Revista de Traducció*, núm. 2, p. 23-32.
- SOLÀ, Joan (1977): *A l'entorn de la llengua*. Barcelona: Laia.
- TWAIN, Mark (2007 [1876]): *The Adventures of Tom Sawyer*. Nova York: Norton.
- TWAIN, Mark (1918): *Les aventures de Tom Sawyer*, trad. de Josep Carner. Barcelona: Editorial Catalana.
- TWAIN, Mark (2012 [1982]): *Les aventures de Tom Sawyer*, trad. de Maria Antònia Oliver. Barcelona: La Galera.
- TOURY, Gideon (2004): *Los estudios descriptivos de traducción y más allá. Metodología de la investigación en estudios de traducción*. Madrid: Cátedra.
- TOUTAIN, Ferran (1997): «Traducció i models estilístics», dins: GONZÁLEZ, Soledad / LAFARGA, Francisco (ed.): *Traducció i literatura. Homenatge a Àngel Crespo*. Vic: Eumo, p. 63-72.
- TRIADÚ, Joan (1964): «*David Copperfield* traduït per Josep Carner», *Serra d'Or*, VI, núm. 10, (octubre), p. 46.
- WARD, Gregory / BIRDNER, Betty / HUDDLESTON, Rodney (2017): «Information packaging», dins: HUDDLESTON, Rodney / PULLUM, Geoffrey K. (ed.): *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WHEELER, Max / YATES, Alan / DOLS, Nicolau (1999): *Catalan. A comprehensive grammar*. Londres: Routledge.

RESUM

Josep Carner, un dels escriptors catalans cabdals del segle xx, es va dedicar a traduir a bastament, amb una aposta lingüística que tenia la intenció d'implantar un model de llengua nou. L'article investiga si un dels trets d'aquest model de llengua va consistir a traduir, més freqüentment del que es podria tenir per habitual, la passiva anglesa per la passiva perifràstica, la qual cosa es podria considerar un calc de freqüència. Per esbrinar-ho, examinarem el percentatge de passives angleses de *The adventures of Tom Sawyer* (1876), de Mark Twain, convertides en passives perifràstiques a *Les aventures de Tom Sawyer* carnerianes (1918), i els resultats els acararem amb dades d'altres estudis similars i amb les que hem obtingut de la traducció de Maria Antònia Oliver (1982) del mateix original.

PARAULES CLAU: Josep Carner, calc, passiva perifràstica, traducció, català.

ABSTRACT

Josep Carner and the calqued periphrastic passive in *The adventures of Tom Sawyer*

Josep Carner, one of the principal Catalan writers of the 20th century, devoted a fair amount of time to translating, with the idea of introducing a new linguistic model. This article investigates whether one of the features of this model consisted in translating the English passive, more frequently than would be considered usual, as a periphrastic passive, which could be considered a stereotyped calque. To research this point, we will examine what percentage of English passives in *The Adventures of Tom Sawyer* by Mark Twain appear as periphrastic passives in Carner's *Les aventures de Tom Sawyer* (1918), and we will compare the results with those obtained from similar studies and from the translation by Maria Antònia Oliver of the same original (1982).

KEYWORDS: Josep Carner, calque, periphrastic passive, translation, Catalan.